

DE DRIE ZWAARDEN

Gods heilsinstrumenten in een tijd van geloofsafval

I Koningen 19 : 15 - 18

Mijnheer de Rector, hooggeacht gehoor!

De Schrift uitleggen in betrokkenheid op de tijd waarin wij leven – zo heb ik het altijd graag gedaan en zo wil ik het ook nu proberen te doen. De tekst van de Drie Zwaarden (u krijgt hem zo meteen voor u) is mijns inziens een profetisch commentaar op een stuk Bijbelse geschiedenis dat op een tijd van geloofsafval een verhelderende kijk bedoelt te geven.

Geen koningen, geen priesters, maar profeten

Is het u wel eens opgevallen dat in de Bijbelboeken I en II Koningen hoofdstukken voorkomen waarin eigenlijk geen koningen of priesters, maar profeten een hoofdrol spelen? Dat speelt vooral in het gedeelte over Elia en Elisa. Het zijn deze twee profeten die de eigenlijke dienst uitmaken, nationaal en zelfs in zekere zin internationaal. De woorden waarmee beide godsmannen op het einde van hun leven worden getypeerd, bevestigen dat. ‘Mijn vader, mijn vader, wagens en ruiters van Israël!’ zegt Elisa over Elia (II Kon. 2 : 12), en later gebruikt koning Joas precies dezelfde woorden over Elisa (II Kon. 13 : 14). Behalve dat dit spreekt van het falend leiderschap in het geheel van het Tien Stammen rijk, zegt het nog meer over de invloed die van Elia en Elisa is uitgegaan. Heel Israëls weerbaarheid, geestelijk en politiek, hing van deze twee af.

Woordmacht

Er was heel wat gaande in het noordelijk koninkrijk van Israël. De geloofsafval was ver doorgedrongen. Elia en Elisa waren niet alleen zonder de steun van een messiaanse koning, ook de willekeurig aangestelde priesterklasse stond hun niet ter zijde. Beiden, koningen en priesters, waren daar onwettig en stonden ook min of meer vijandig tegenover de twee. Daardoor leek hun situatie wat op die van ons. Ook wij hebben geen tastbare, gezaghebbende messiaanse koning of priesterdienst bij de hand. Wij moeten voor onze ‘koning’ en voor onze ‘tempel’ te midden van de restanten van de vroegere religieuze hoogbouw steeds meer verwijzen naar Christus in de hemel, onze koning en onze hogepriester. Alleen in de Geest is God ons nabij, de Geest der profetie, waarmee die twee profeten dan toch wel die ongewoon diepe invloed en brede uitstraling hebben gehad. Het Woord dat zij spraken werd trouwens niet ondersteund door een krachtige organisatie, het werd nauwelijks merkbaar gedragen door zeventuizend machteloze enkelingen.

En wat het typisch Israëlitische, het heilige land, betreft: Elia zie je samen met Elisa vlak voor zijn

opneming een terugtrekkende beweging maken tot over de Jordaan, alsof de intocht onder Jozua overgedaan moest worden. En als de achtergelaten Elisa de rivier in omgekeerde richting overgestoken is, lijkt hij een land te betreden dat aan zijn vroegere begrenzing ontgroeid is. Je ziet Elisa zich in Damascus bewegen alsof hij daar thuis is, de lokale begrenzing van het verbondserf lijkt voorbij. De tijd van Elia en Elisa had beslist iets nieuwtestamentisch. Je waant je toch middenin het Evangelie als je leest over de ‘wonderbare spijziging’ van Elisa’s profetenschool door een schenking van een sympathisant (II Kon. 4)? Iets nieuwtestamentisch en iets eindtijdelijks, onze Heiland heeft met sterke herkenning naar deze tijd gekeken (Luc. 4 : 25 – 27). Mocht het tienstammenrijk, Gods geliefde (Jer. 31 : 20) Efraïm, lang voor het andere deel van het volk (Juda) uit, misschien al iets meemaken van hoe het in de toekomst zou worden? Als een soort vooruitblik op de hele wereld?

Over de eindtijd gesproken, heeft u wel eens opgemerkt dat wanneer de Heiland in Mattheüs 24 zijn rede over de laatste dingen uitspreekt, de eerste indruk is dat Hij het over de verwoesting van Jeruzalem heeft, maar dat Hij daar uitspraken doorheen vlecht die verder gaan en het over het wereldeinde hebben, zoals bijvoorbeeld zijn voorzegging dat eerst het evangelie in de hele wereld gepredikt zal worden tot een getuigenis voor alle volken en dat dan het einde gekomen zal zijn? We mogen hieruit opmaken dat de Bijbel meerdere eindtijden kent: die van het Joodse bestel in het jaar 70 van onze jaartelling en het uiteindelijke einde waarvan we niet weten wanneer het komt. Daartussenin zou heel goed de teloorgang van onze Europese cultuur kunnen liggen, waar zo velen vandaag hun donkere vermoedens over hebben. Het zou inderdaad kunnen zijn dat wij nu in e e n eindtijd leven. Het zou de dagen van Elia en Elisa in onze voorstelling geestelijk dichterbij kunnen brengen. Maar we moeten dan toch naar de Here Jezus blijven luisteren als Hij van zo’n tussentijds einde zegt: ‘Het (werkelijke) einde is dit nog niet’ (vs. 6).

I Koningen 19 : 15 – 18

Ik gebruik dit korte tijdsbeeld als achtergrond voor het profetenwoord dat ons nu zal bezighouden, de passage waaruit blijkt hoe ver en hoe diep de profetische woordmacht in die tijd is gegaan. Hier is de tekst, Gods antwoord op de klacht van Elia:

‘Daarop zeide de HERE tot hem (Elia): Keer op uw schreden terug, naar de woestijn van Damascus, en als gij daar gekomen zijt, dan zult gij Hazaël zalven tot koning over Aram. Voorts zult gij Jehu, de zoon van Nimsi, zalven tot koning over Israëel; en Elisa, de zoon van Safat, uit Abel–Mechola, zult gij zalven tot profeet in uw plaats. Wie dan aan het zwaard van Hazaël ontkomt, hem zal Jehu doden; en wie aan het zwaard van Jehu ontkomt, hem zal Elisa doden. Doch Ik zal in Israëel zeventuizend overlaten, alle knieën die zich niet gebogen hebben voor de Ba’al, en elke mond die hem niet heeft gekust’. (NBG 1951)

Met de titel ‘De Drie Zwaarden’ die ik boven mijn dieslezing zette maak ik een toespeling op wat in de

kerkgeschiedenis bekend staat als ‘de leer van de twee zwaarden’. Het was paus Bonifatius VIII die in het jaar 1302 van onze jaartelling met deze leer kwam. Een dwaas gebruik makend van het woord van Lucas 22 : 38, waar sprake is van de twee zwaarden waarvan de Heer bij zijn arrestatie vond dat zij ter verdediging volstonden, onderscheidde deze paus tussen de aardse en tijdelijke macht van de overheid enerzijds en de geestelijke macht van de kerk aan de andere kant. Op zichzelf was dat nog wel een bruikbaar onderscheid, maar heel jammer was dat hij er de machtspositie van de kerk in de wereld mee wilde veilig stellen. Van beide zwaarden namelijk dacht Bonifatius dat ze aan het uiteindelijke gezag van de kerk onderworpen waren, zij het dat de overheidsmacht voor de kerk en de geestelijke macht door de kerk moest worden uitgeoefend. Behalve dat dit wat hol klonk uit de mond van deze vrij machteloze paus, stond het ook wel ver af van wat later het Lutherlied de kerk in de mond legde: ‘Geen aardse macht begeren wij’. Macht. Ik zal het ook over macht, zelfs aardse macht van de profeten Elia en Elisa hebben, maar hoe anders! Míjn spreken van de drie zwaarden heeft met dat van Bonifatius dan ook niets of bijna niets te maken. Ik koos deze titel alleen maar om de aandacht te prikkelen van hen die hier een bekende klok horen luiden. Dat ze, nieuwsgierig gemaakt, zouden vragen: Twee zwaarden, oké, maar wat mag een leer van de drie zwaarden nu toch wel niet inhouden? Meer bedoelde ik er niet mee. Of kan ik dat niet helemaal volhouden en gaat het in beide voorstellingen toch om iets meer dan een klankovereenkomst? We zullen zien. De bedoeling van wat iemand te zeggen heeft kan trouwens wel eens verduidelijkt worden door het onderwerp waarover het gaat tegen iets vergelijkbaars af te grenzen.

De restgedachte

De bekendste en voornaamste zin in de passage is ongetwijfeld die van vs. 18 over de zeventuizend die de Here God laat overblijven. Dit woord bevat de troost voor de vermoeide profeet dat het met de verbondsgeschiedenis toch niet afgelopen is, zoals hij dacht. De Here God doet een rest overblijven. Het is het overblijfsel waar de profeten het nogal eens over hebben¹. Het woord ‘rest’ heeft in dit verband zowel een natuurlijke (ontkomen restant uit de strijd bijv.) als een geestelijke betekenis (een getrouw overblijfsel).² In het geheel van deze perikoop zie je het restbegrip in een vloeiende overgang van het natuurlijke naar het geestelijke verschuiven. Het getal zeventuizend maakt deze overblijvenden tot een gekwalificeerde rest: uit zowel het getal ‘zeven’ als ‘duizend’ maak je dat op. Er schuilt in deze rest een belofte dat de Here God dat overblijfsel weer laat uitgroeien tot een nieuw volksgeheel. De profeten zeggen daarom unaniem dat het God is die een rest doet overblijven (bijv. Ez. 6 : 8). Hij alleen, al gebruikt Hij daarvoor zijn instrumenten, ook wel op ongedachte wijze.

Niet alles verderven

Nu spreekt het terugbrengen door God van het volk tot een rest allereerst van een oordeel. De uitdunning

¹ Zie de *locus classicus* hierover in Jes. 10 : 20 – 27.

² H. Wildberger, ‘š’r übrig sein’, in zie E. Jenni, C. Westermann, *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, Bd. 2, München: Kaiser Verlag, 847-848.

is een straf. Hier is dat de bezoeking van de Here God over de verbondsverlating en de geloofsafval van het volk Israël waarover Elia op Horeb zijn beklag had gedaan. Maar is zo'n restant er eenmaal, dan krijgt God bloed voor het hart, dan wijzigt zich het beeld tot iets positiefs en heilzaams. Een mooi voorbeeld daarvan vinden we in Jesaja 65 : 8 - 10, middenin een context van voor en na zwaar oordeel over het volk: 'Zo zegt de Here God: zoals men, wanneer er nog sap in een druiventros gevonden wordt, zegt: verderf hem niet, want er ligt een zegen³ in, zo zal Ik uit Jakob een nakomelingschap doen voortkomen en uit Juda een erfgenaam voor mijn bergen; mijn uitverkorenen zullen ze bezitten en mijn knechten zullen daar wonen'. Niet alles verderven! God houdt maat in zijn oordelend handelen. Zuiveren, snoeien doet pijn, maar het gebeurt 'opdat er meer vrucht zal komen' (Joh. 15 : 2). Meer - daar heb je dat nieuwe volk. We stuiten hier op iets kenmerkends in het handelen van God. Wie revolutionair denkt gooit alles van een besmet verleden weg, maar de Here God zoekt altijd naar wat van dat verleden nog bruikbaar is. Daarin is Hij antirevolutionair.

En zo...

Maar de woorden in de zwaarden-perikoop over de zeventuizend staan, hoe vertrouwd ook, in verband met het vorige vers. Je moet wel doorlezen. 'En zo⁴ zal Ik doen overblijven ...', dus niet: 'Doch...', zoals staat in de vertaling van het NBG. De rest is een gevolg, een resultaat uit wat in de verzen daaraan voorafgaande wordt gezegd. De profeet Elia heeft immers op Horeb een drievoudige opdracht van de Here God ontvangen. Vermoeid als hij was na het overweldigende succes op de Karmel, zakte hij op de dreiging van Izebel als een zoutzak in elkaar: 'Neem nu, Here God, mijn ziel, want ik ben niet beter dan mijn vaders'. God richt hem dan op door hem aan het werk te zetten. Elia moet Hazaël tot koning over Damascus, Jehu tot koning over Israël en Elisa tot opvolger van zichzelf zalven. In vers 17 komen we dan vervolgens de drie zwaarden tegen: 'Wie dan aan het zwaard van Hazaël ontkomt, hem zal Jehu doden, en wie aan het zwaard van Jehu ontkomt, hem zal Elisa doden'. Met weer zijn zwaard, mag je aanvullen. Dat maakt drie. Het zwaard wordt hier genoemd als het instrument van de decimering of uitdunning. En zó, sluit dan het godswoord af, 'op die manier, langs die weg, zal Ik in Israël zeventuizend (mensen) doen overblijven: alle knieën die zich voor de Baäl niet hebben gebogen en elke mond die hem niet heeft gekust'.

Het is dus niet zo dat eerst dat rijtje van drie moet worden afgewerkt en dat vervolgens de Here God zich opmaakt om zich zijn rest te verzamelen. Nee, *door de zalvingen en optredens van die drie heen zal dat gebeuren*. Zo werkt God hier. Het vervolg van Koningen bericht inderdaad van de drie opvolgingen. De profetie werkt met haar drieslag naar een climax⁵. Twee handschriften van de

³ Een zogenaamde 'brooche' (Hebreeuws *bērachā*) of (tafel)zegen.

⁴ Het perfectum consecutivum laat deze betekenis toe (Zie Karl Brockelmann, *Hebräische Syntax*, § 41f).

⁵ Je vindt zulke schakelloopjes vaker in de Schrift: 'De stad die met duizend uittrekt, zal er honderd overhouden, en die met honderd uittrekt, zal er tien overhouden voor het huis Israëls' (Am. 5 : 3).

Septuaginta verzachten het handelen van God en zeggen dat het de profeet is die zo een rest laat overblijven.⁶ Maar dat klopt niet. Het gaat hier wel terdege om Gods werk.

De botte bijl van Hazaël

Maar dit betekent wel dat het sparen van de rest langs een moeilijke weg zal verlopen. Langs een weg van zwaarden, wat wel geweld impliceert. De drie zwaarden verschillen in scherpte en in precisie. Het zwaard van Hazaël was in vergelijking met de andere twee een botte bijl. De herhaalde veroverings- en plundertochten van de Syrische koningen waren een gericht van God over het volk. Maar de uitvoering ervan was in slordige handen. Hazaël joeg rijp en groen, goed en kwaad, zonder onderscheid en met kennelijk welgevallen, over de kling (II Kon. 8 : 12 – 13). Zoals in oorlogstijd vaak gebeurt. Hazaël was er echt niet op uit de vromen in Israël te sparen. Hij sloeg Israël waar hij het raken kon. Van geestelijk onderscheid was geen sprake. Er bleef zo bij hem wel een rest van Israël over, maar dat was een gemengde hoop van bozen en goeden. Toch was wat Hazaël deed onderdeel van het doen overblijven van de rest.

De moordpartij van Jehu

Hoe zat dat met het zwaard van Jehu? Koning Jehu heeft de Baälsdienst in Israël uitgeroeid. In die zin was hij een ijveraar voor de dienst des Heren. Toch krijg je de indruk dat hij meer een nationalist was, die zich vooral tegen de Phoenicische invloed van Izebel (I Kon. 16 : 31) verzette. Zijn monsterverbond met de reactionaire Jonadab wijst in die richting. Aan Jehu's ijver zat een luchtje. Bovendien liet hij de onwettige kalverendienst van Jerobeam ongemoeid (II Kon. 10 : 31). Voor een juiste en onaanvechtbare scheiding tussen bozen en goeden droeg ook Jehu het zwaard te vergeefs. Een eeuw later oordeelt de profeet Hosea zeer negatief over Jehu's acties. De Here God zou de bloedschuld van Jizreël, Jehu's uitroeiing van de dynastie van Achab, bezoeken aan zijn huis. Die was weliswaar in opdracht van God uitgevoerd, maar toen bleek dat Jehu er toch meer zichzelf dan de ware godsdienst mee had gezocht, keek de Here God niet langer in genade over de gebrekkigheid in de uitvoering heen en noemde Hij wat Jehu gedaan had een ordinaire moord (Hos. 1 : 4). Toch stond ook dit in het teken van het doen overblijven van de rest.

Het zwaard des Geestes

Dan krijgen we de derde schakel in deze woordketting: 'En wie aan het zwaard van Jehu ontkomt, hem zal Elisa doden.' Ook met het zwaard? Niet in letterlijke zin. Elisa de profeet zou dat doen met 'het zwaard des Geestes, dat is het Woord van God' (Ef. 6 : 17). Het precisiezwaard, mag je zeggen. Het is het zwaard dat zelfs niet stilhoudt voor de verborgen kamers van het hart. Een voorbeeld: merk op dat Elisa met het zwaard van Gods Woord een gevoelige scheiding aanbracht tussen zichzelf en zijn

⁶ Het gaat om de codices Alexandrinus en Vaticanus. Zie *BHK*³, 1 Kon. 19:18a.

vertrouwde knecht Gehazi, die Naäman de Syriër achterna liep om hem de rekening van zijn genezing door Elisa alsnog te presenteren. De profeet Elisa en hij, zij waren beiden aan het ene front van God en de duivel geplaatst en iedereen in Israël noemde hun namen in één adem. En toch kwam het zwaard des Geestes in die hechte eenheid scheidend tussenbeide. Want: ‘Het woord van God is levend en krachtig en scherper dan enig tweesnijdend zwaard en het dringt door, zo diep, dat het vaneen scheidt ziel en geest, gewrichten en merg en het schift overleggingen en gedachten des harten’, zoals Hebréeën 4 : 12 zegt. Wie zal scheiden wat menselijk onscheidbaar is? Het Woord van God is daartoe in staat en brengt zo het ware overblijfsel van het volk van God overtuigend aan het licht.

En daarom ga ik nu toch wat van die Bonifatius van daarstraks overnemen. Die zei in zijn bul *Unam sanctam* dat het ene zwaard onder het andere dient te staan en dat het wereldse gezag aan het geestelijke onderworpen moet worden. Inderdaad is er een rangorde tussen de zwaarden, daar had die Bonifatius gelijk in, het ene is boven het andere geplaatst. Maar de paus vergiste zich toen hij dacht dat deze rangorde zomaar politiek vertaalbaar is. Het geestelijk karakter van dat laatste zwaard van het Woord verzet zich daartegen. Bonifatius sprak dit woord in een tijd dat pausen zelfs in de letterlijke zin van het woord ten oorlog trokken en het zwaard hanteerden. Het valt dan ook niet mee om in de tijd van de door de kerk aangezwengelde kruistochten, de uitmoording van de Waldenzen en de furie van de inquisitie nog iets positiefs, iets geestelijks van dat kerkzwaard te ontdekken. ‘Mijn koninkrijk is niet van deze wereld’, zei de Meester, en van dat Woord-zwaard moet je hetzelfde zeggen: Het is niet van deze wereld. We moeten daarom van dat letterlijke zwaard niets, althans niets echt heilzaams, verwachten.

Een schaduw van theocratie

Toch zijn de twee andere zwaarden niet waardeloos. God stond immers ook achter de zalving van hun dragers. Ook zij droegen een schaduw van theocratie aan zich. Maar niet meer dan een schaduw, want noch het zwaard van Hazaël, noch dat van Jehu bracht heil. Syrië was een roede van Gods toorn, zoals Jesaja dat later van Assyrië zou zeggen (Jes. 10 : 5), en Hazaëls razen tegen Israël was een stok in Gods hand. In Gods linkerhand, zou ik bijna zeggen. ‘In die dagen begon de Here God Israël te besnoeien’, lezen we (II Kon. 10 : 32-33), ‘want Hazaël sloeg hen in het gehele gebied van Israël oostelijk van de Jordaan’. Góð was in het zwaard van Hazaël, Hij was het die achter de overwinningen van de Syriërs stond (II Kon. 5 : 1) en daarom moest Israël er zich wel degelijk door laten gezeggen. Zo moest Israël zich ook door Jehu’s zwaard laten opscherpen. Want al trof het Jerobeams zonde niet, die van Izebel des te meer. Beide zwaarden werkten er op hun beperkte wijze aan mee dat God zich een overblijfsel formeerde. Maar het fijnere werk was toch voorbehouden aan het zwaard van Elia en Elisa. Was dat van Hazaël een botte bijl en dat van Jehu een grof kapmes, dat van de profeten was een lancet. En de boodschap: alleen God kan met zijn Woord het kwaad in het volk bestrijden, het echte kwaad dat Israël geen rekening had gehouden met God en zijn geboden. Zijn zwaard, gehanteerd door de profeet, oordeelt rechtvaardig, ook als het straft. En dit is z’n meerwaarde en zijn verschil met de andere twee: het is

zonder onzuivere bijbedoelingen uit op heil en heling. Een gelouterde rest blijft over. In die zin is het zwaard van de profetie letterlijk een *tweesnijdend* zwaard met een dubbel effect. Mensen als de weduwe van Sarfath, die met Elia (I Kon. 17 : 7 – 24) en die andere, Sunamitische weduwe die met Elisa te maken kreeg (II Kon. 4 : 8 – 37) en anderen meer hadden van dat Woord-zwaard niets te duchten. Het was voor hen ruimte scheppend en recht doende.

Onze tijd

Zijn de drie zwaarden nu ook in onze tijd aan te wijzen? In alle voorzichtigheid: ja. Ook wij kennen immers dezelfde verbondsafval en geloofsverlating waarmee de Here God getergd wordt. Nu leven wij niet in oorlogstijd en daarom zal het woord zwaard ons niet direct aanspreken. Maar als we nu eens aan de wereld van het gesproken en geschreven woord denken? Zou de seculiere pers geen zwaard kunnen zijn waarmee men verschillende kwaden te lijf gaat? Vaak onderscheidloos, zoals bij de Syriërs. Dan wordt weliswaar met goed vakmanschap het onrecht in de wereld aangewezen, het ten hemel schreiende onrecht van de armoede bijvoorbeeld. Maar dat je dan armen én armen hebt, de armen onder de Pinksterbroeders van Brazilië die Lazarus willen heten én de armen die zich als de proletariërs aller landen verenigen om zichzelf te helpen, - dat wordt niet gezien. Daardoor blijft die kritische journalistiek toch aan de oppervlakte. Het blijft trouwens niet bij het gevaar van de kant van enkel de pers. Steeds meer overheden gaan tot openlijke afwijzing en zelfs vervolging van de gelovigen over. En waar staat Jehu in dit verband? We mogen denken aan reactionaire krachten in de samenleving die het misbruik van de vrijheid onder de mensen willen terugdringen: de rechtse rakkers die de ‘linkse kerk’ bestrijden, wat in zichzelf ook al geen winst voor Gods koninkrijk oplevert. Toch gebruikt de Here God ook deze twee zwaarden om zich zijn rest te bewaren. Ze zijn met al hun acties een wekroep aan het volk om zich af te vragen wat God met hun optreden bedoelt. Wat dan tot bezinning en zelfs bekering kan leiden.

Tweesnijdend

Bij het derde zwaard denk ik aan de zuivere bediening van Gods Woord. Dat geldt vooral het punt waarop het zwaard van de profetie zo zeer verschilt van die andere twee. Het zwaard van de profeet is immers een scherp, tweesnijdend zwaard. De andere twee zwaarden zouden geen heil brengen, het zouden enkel houwedegens zijn. Ze zouden bestraffen maar niet helen. Het profetische zwaard zou anders zijn. Dat profetische zwaard doodt het kwade in de samenleving, maar dat is ten leven. Een voorbeeld: wanneer Elia Achab tegenkomt na de gerechtelijke moord op Nabot dan geeft hij de koning uit naam van God een ongelofelijk pak slaag, Maar daarna lees je dat Achab zich verootmoedigt, een rouwgewaad aandoet en vast. ‘Hij liep met lome tred’, staat er. En dat wordt dan door de Here God opgemerkt: ‘heb je dat gezien, Elia?’ Een prachtig zinnetje is dat! Het gunt ons een inkijkje in het hart van God (I Kon. 21 : 20 – 29)! Ik weet niet of die rouwmoedigheid van Achab een tijdelijke bevlieging is geweest, maar hier blijkt wat GóD met de scherpte van Elia’s zwaard voor had: genade, vergeving, bekering.

Het 'overblijfsel'

En zo vergadert God zich vooral door zijn Woord een overblijfsel dat de knie voor Baäl niet buigt, in de storm van de secularisatie staande blijft en van heilloosheid terug roept. 'Het overblijfsel naar de verkiezing der genade', zoals Paulus het noemt (Rom. 11 : 5). U mag voor dat overblijfsel rondzien in alle kerken, want in die alle werkt Gods Geest. En ook daarbuiten, in elk profetisch gesprek. Dan 'zal Ik in uw midden overlaten', zegt de latere profeet Sefanja, 'een arm en ellendig volk van wie schuilen bij de naam van de Here God' (Zef. 3 : 12). Arm en ellendig – het is namelijk niet toevallig dat we, onder het bekende zeventuizendtal, mensen aantreffen als de behoeftige weduwe van Sarfat, de subversieve Obadja uit Achab's dienstpersioneel en de rechteloze boer Nabot uit Jizreël. Restvorming en uitzuivering – die vatten de boodschap van heel deze passage samen. Dat gebeurt hier op drie manieren: God gebruikt daarvoor de wereldgeschiedenis, ook die van de Hazaëls. Hij gebruikt hiervoor de kerkgeschiedenis, ook die van de Jehu's. Maar nog het meest maakt Hij voor het inzamelen van zijn rest gebruik van de prediking van zijn Woord in de breedste zin van het Woord. En door alle afbraak heen mogen we daarvan een positieve uitkomst verwachten: een nieuw en vernieuwd volk van God, gereed voor de toekomst, hier of aan de 'overkant' van de tijd.

Drie gezalfden

Aparte aandacht vraag ik tenslotte nog voor het naast elkaar bestaan van de drie zwaarden, alle drie gehanteerd door (*nota bene!*) gezalfden. Gezalfden, zoals ook de latere Kores er een was.⁷ Het nieuwe van dit Godswoord is dat God zelf zich om een rest in leven te laten achter de vijanden van zijn volk stelt. Zelfs schavuiten als de bloeddorstige Hazaël zijn daarvoor zijn instrumenten. Elia moet leren niet enkel met vrees aan te kijken tegen de vijandelijke machten die het volk van God bedreigen. Dat leert ons om met de wereld van secularisatie en vervolging van onze dagen anders om te gaan. Positiever. Omdat het Góds instrumenten zijn moeten wij onze vrees afleggen dat zij het einde van het christendom zouden inluiden. Ook de vijandelijke machten van onze tijd worden door de Here God ingeschakeld voor zijn restant. Zij zijn in zijn hand. Wij kunnen ons er zelfs met list en vindingrijkheid tegen verzetten,

⁷ 'Mijn gezalfde', zo heet Kores in Jes. 45 : 1, en Nebukadnezar wordt in Jer. 25 : 9 'mijn knecht' genoemd, twee messiaanse titels, die niets anders beduiden dan dat God hen als zijn instrumenten inschakelde voor zijn heilswerk. Er hoeft voor hen persoonlijk niets heilzaams uit te worden afgeleid. Bij Hazaël of Nebukadnezar heeft niemand de neiging dat te doen, maar bij Kores is dat anders. Zijn inspanningen voor de herbouw van de tempel hebben hem in de traditie geliefd gemaakt. Maar is dat wel zo terecht? Tot tweemaal toe wordt van hem gezegd (niet dat de Here God hem niet kende maar) dat hij zelf God niet kende (Jes. 45: 4 en 5; wel wordt in Jes. 48 : 14 een troonnaam van Salomo op hem toegepast: Jedidja, geliefde des HEREN (II Sam. 12 : 24-25), maar dat zal gedaan zijn 'om zijns werks wil'). Zelf paste Kores in het rijtje van de gewelddadige tirannen die 'volken voor zich neerwierp' (Jes. 45 : 1). En wat betreft zijn inspanning voor de tempelbouw, voor Darius was de reden dat daar in Jeruzalem, zoals op andere plaatsen, voor het leven van de koning en zijn zonen tot de God des hemels gebeden zou worden (Ezra 6 : 10). Dat eigenbelang kan ook voor Kores gegolden hebben.

want zo goddelijk zijn deze machten niet al worden ze door God gestuurd. Onbedoeld geven zij met hun onchristelijke maatregelen soms ruimte aan ongewone benaderingen van de wereld van het ongelof, zoals bijvoorbeeld de ruimte van een gesprek aan de bar met onkerkelijken, van een dominee die je op zondagmorgen eerder op de preekstoel verwacht. Een kerk die door de eerste twee zwaarden van deze profetie heen gaat is voor geen gat te vangen. Wij moeten leren om een soort kruipolie in de geseulariseerde samenleving te zijn en zo in te spelen op die verwereldlijking, zelfs die van moord en doodslag. Dat moet ons helpen niet bij de pakken van kerk en geloof neer te zitten, zoals de profeet bij Horeb overkwam, maar moedig en vindingrijk met het getuigenis in de wereld te staan.

Het naast elkaar staan van de drie zwaarden laat zien dat de tijd die de rest tegemoet gaat niet gemakkelijk zal zijn, maar het zwaard van het Woord weegt op tegen de andere twee.

Slot

Deze woordbediening binnen en buiten de kerk – daar gaat het onze universiteit om. De inrichting die ook mij voor het ambt van dienaar des Woords heeft gevormd. De eenheid van opvoeding thuis en opleiding hier heeft mij daartoe gebracht. Ik eindig daarom met de wens, de bede dat deze Kamper school nog lange jaren voor deze mooie opdracht gespaard zal blijven. En dat ik van deze universiteit nu een eredoctoraat ontvang vervult mij met verwondering en vreugde.

Dr. Henk de Jong